

KOŽELJSKI Fran Sal.
Poduk v igranju na citrah
I. zv.

35949, II, 2, e

120

Poduk

v igranju na

CITRAH

SESTAVIL

Fran Sal. Kozeljski.

I. Zvezek

Cena 1 qld. 50 kr.

1895.

Založil **L. Schwentner,**

knjigarna v Brežicah
ob Savi.

Natisnila Jos. Eberle in dr. na Dunaji, VII.
5122/95

Podluk

v igranju na

CITRAH.

SESTAVIL

Fran Sal. Koželjski.

I. Zvezek

Cena 1gld.50 kr.

1895.

Založil **L. Schwentner,**

knjigarna v Brežicah
ob Savi.

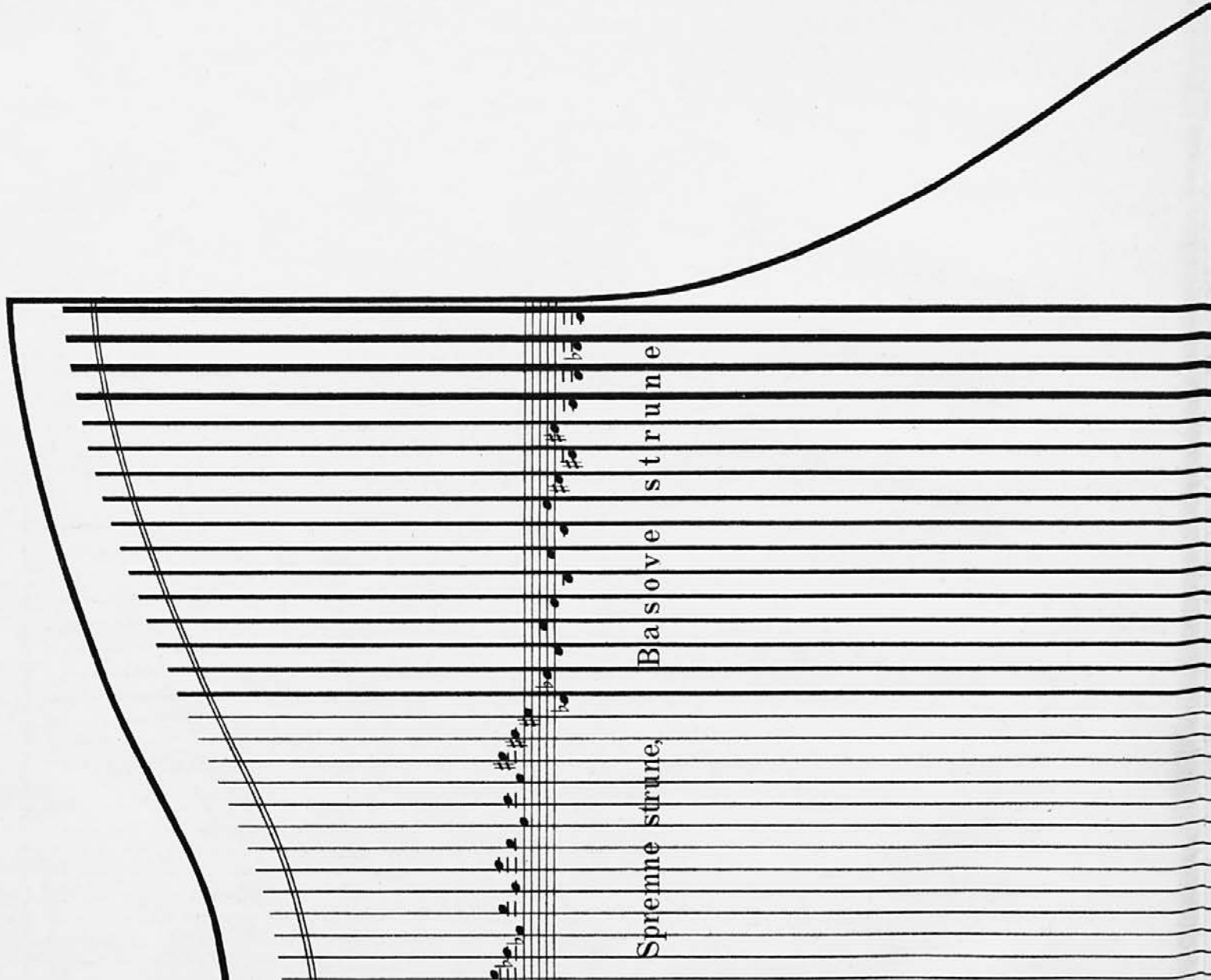
Natisnila Jos. Eberle in dr. na Dunaji, VI.
3122/95

Predgovor.

Citre so postale v novejši dobi tudi Slovencem priljubljeno glasbeno orodje, a kdor se ga je hotel naučiti, moral je seči po tujih (nemških) podučnih knjigah. Ker sem se doslej veliko bavil s podučevanjem v citrah, občutil sem živo, kako zelo je treba slovenskega navoda v igranju tega ljubkega instrumenta. To me je napotilo sestaviti pričujoči poduk. Sestavljen je po najnovejših zistemih (Huber, Enslein), za vaje so pa vporabljeni v ogromni večini le slovenski napevi. Izkusil sem, s kolikim veseljem so se poprijeli učenci prvih vaj, zaslišajoč v njih domače napeve. Upam torej, da bode to delo ugajalo začetnikom; spretni igralci se bodo pa po mnogoštevilnih pesmih in etudah toliko bolj izurili.

V Velenju marca mesca 1895.

Fr. Sal. Koželjski.

Basove strune

Spremnne strune,

	1. Lega				2. Lega				
C	<i>cis</i>	<i>d</i>	<i>dis</i>	<i>e</i>	<i>f</i>	<i>fis</i>	<i>g</i>	<i>gis</i>	<i>a</i>
G	<i>gis</i>	<i>a</i>	<i>ais</i>	<i>h</i>	<i>c</i>	<i>cis</i>	<i>d</i>	<i>dis</i>	<i>e</i>
G	<i>gis</i>	<i>a</i>	<i>ais</i>	<i>h</i>	<i>c</i>	<i>cis</i>	<i>d</i>	<i>dis</i>	<i>e</i>
D	<i>dis</i>	<i>e</i>	<i>f</i>	<i>fis</i>	<i>g</i>	<i>gis</i>	<i>a</i>	<i>ais</i>	<i>h</i>
A	<i>a</i>	<i>ais</i>	<i>h</i>	<i>c</i>	<i>cis</i>	<i>d</i>	<i>dis</i>	<i>e</i>	<i>f</i>

Snopiči:

1 2 3 4 5 6 7 8 9

as es b f c g d a e h fis cis gis b

Spremnne strune.

Nadštevilni basi.

Basove strune,

Sprenne strune,

Melodijske strune

29 * a
28 b
27 h
26 c
25 gis ali as
24 * cis ali des
23 fis ali ges
22 h
21 e
20 * a
19 d
18 g
17 c
16 * f
15 h ali ais
14 es ali dis
13 gis ali as
12 * cis ali des
11 fis ali ges
10 h
9 e
8 * a
7 d
6 g
5 c
4 * f
3 h ali ais
2 es ali dis
1 as ali gis

3. Lega

10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29

ais h c cis d dis e f
f fis g gis a ais h c
f fis g gis a ais h c cis d
c cis d dis e f fis g gis a ais h c
g gis a ais h c cis d dis e f fis g gis a ais h c cis d

Melodijske strune

* f c g d * a e h fis cis gis c h b * a

Basove strune.

Nadštevilni basi.

Z * zaznamovane strune so rdeče.

krajica

Vvodni pojmi.*)

Glasba je umetnost, ki po glasih ali tonih vzbuja in izraža notranja čutila v petji ali pa po glasbenih orodjih (instrumentih).

Glasba se zaznamuje z znamenji, katera imenujemo **note** (sekirice). Ta znamenja naznanjajo nam: 1. ime, 2. visokost ali nižavo in 3. veljavo glasu.

Glasba obsega veliko število tonov, ki so po visokosti in nižavi drug od drugega sicer različni, vendar pa toliko sorodni, da se morejo vsi zaznamovati z dvanajstimi toni. Izmed teh dvanajst tonov ima jih zopet samo sedem samostojna imena; drugi pa so postranski, od njih izpeljani. Sedem samostojnih tonov nazivljamo s sledečimi črkami:

c, d, e, f, g, a, h,

Zaporedna vrsta teh tonov imenuje se **lestvica** ali **škala**,***) njihov obseg pa **oktava**. Da se torej sorodni toni, ki imajo enaka imena, pa so različni po visočini, med seboj razločujejo, razdeli se cela vrsta tonov v več oktav: Kontra-oktava (najnižji toni) *C, D, E, F, G, A, H*; velika oktava: *C, D, E, F, G, A, H*; mala oktava: *c, d, e, f, g, a, h*; enkrat nadčrtana oktava: *c̄, d̄, ē, f̄, ḡ, ā, h̄*; dvakrat nadčrtana oktava: *c̄̄, d̄̄, ē̄, f̄̄, ḡ̄, ā̄, h̄̄*; trikrat nadčrtana oktava: *c̄̄̄, d̄̄̄, ē̄̄, f̄̄̄, ḡ̄̄, ā̄̄, h̄̄̄*; in štirikrat nadčrtana oktava (pri citrah le nepopolna): *c̄̄̄̄, d̄̄̄̄*.

Sestava not.

Znamenja za note so pike, ali polne (●) ali votle (○).

Da ž njimi naznanjamo visokost ali nižavo glasu, pišemo je na peterorižne vrste, in sicer: *a*) na pet glavnih črt, *b*) v štiri medprostore, *c*) pod in *d*) nad glasbeno vrsto s pomočjo postranskih (pomožnih) črtic, ki se za vsako noto posebič stavijo.

Note se imenujejo s prej omenjenimi črkami: *c, d, e, f, g, a, h*. Imena not (torej tudi visočino glasu) odločuje pa pred vsem tako imenovani **ključ**, ki stoji v začetku vsake glasbene vrste. Ključev se rabi v glasbi več, katerih vsaki da notam druga imena; pri citrah pa rabimo samo dva: **vijolinski** ali **G-ključ** (♩) in **basov** ali **F-ključ** (♭).

*) Sprva podamo le najpotrebnejše iz splošne glasbene teorije, ker se bodo vse podrobnosti pozneje razložile in s praktičnimi vajami razjasnile.

**) Ta lestvica se lahko začneja in končuje z vsakim teh sedem tonov; n. pr. *d, e, f, g, a, h, c,*
e, f, g, a, h, c, d i. t. d.

Citarju je treba poznati sledeče note:

a) v vijolinskem ključu:

mala oktava enkrat nadčrtana oktava dvakrat nadčrtana oktava trikrat nadčrtana oktava štirikrat nadčrtana oktava

c d e f g a h c̣ ḍ ẹ f̣ g̣ ā ḥ c̣̣ ḍ̣ ẹ̣ f̣̣ g̣̣ ạ̄ ḥ̣ c̣̣̣ ḍ̣̣ ẹ̣̣ f̣̣̣ g̣̣̣ ạ̣̄ ḥ̣̣ c̣̣̣̣ ḍ̣̣̣

b) v basovem ključu:

kontra oktava velika oktava mala oktava enkrat nadčrtana oktava

A H C D E F G A H c d e f g a h c̣ ḍ ẹ f̣ g̣ ā

Veljava not in pavz.

Ne samo po visokosti, temuč tudi po veljavi so note različne, namreč: cele, polovne, četrтинke, osminke, šestnajstinke, dvaintridesetinke i. t. d. Nota vsakere omenjene vrste je za polovico krajša od prejšnje; cela nota velja torej za dve polovni, polovna za dve četrтинki, četrтинka za dve osminki i. t. d., kakor kaže sledeča tabela:

Cela nota velja za	en	dva	tri	štir'
2 polovni	en	dva	tri	štir'
4 četrтинke	en	dva	tri	štir'
8 osmink	en	dva	tri	štir'
16 šestnajstink	en	dva	tri	štir'
32 dvaintridesetink	en	dva	tri	štir'
64 štiriinšestdesetink	en	dva	tri	štir'

Prenehljaje v sredi kakega glasbenega dela imenujemo pavze (odmori ali stanke), ki so tudi enako notam po veljavi različne.

nota							
	cela	polovna	četrтинka	osminka	šestnajstinka	dvaintridesetinka	štiriinšestdesetinka
	$\frac{4}{4}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{16}$	$\frac{1}{32}$	$\frac{1}{64}$
pavza							

Pika (•) za noto ali za pavzo podaljša nje trajanje za polovico njene veljave; nota s piko velja torej za tri polkrajše note; istotako tudi pavza, n. pr.:

The image shows two staves of music. The top staff is labeled 'note:' and the bottom 'pavze:'. The first part shows a series of notes with a dot (pika) above them, labeled 'pisava'. The second part shows a series of rests with a vertical line (pavza) above them, labeled 'velja za'. The notes and rests are grouped into measures.

Takt.

Vsaka skladba je razdeljena v istovredne (t.j. enako dolgo trajajoče) dele ali odstavke, katere imenujemo **takte** in so zaznamovani z navpično črtico (**taktnico**) čez glasbeno vrsto. Veljava takta je vselej naznanjena v začetku skladbe poleg ključa. Takt je različen, ter se najbolj rabijo sledeči:

The image shows two musical examples. The first is labeled 'enojni takti:' and shows three measures with time signatures 4/4, 2/4, and 2/4. The second is labeled 'zloženi takti:' and shows three measures with time signatures 6/8, 9/8, and 12/8.

Razne note in pavze morajo se v skladbi tako razdeliti, da jih stoji med dvema taktnicama po vrednosti toliko, kolikor jih je potrebno, da dopolnijo veljavo takta, v začetku skladbe naznanjenega, n. pr.

The image shows a single staff of music with a sequence of notes and rests. Below the staff, the word 'Štej:' is followed by a series of numbers: 1 2 3 4, 1 2 3 4, 1 2 3 4, 1 2 3 4, 1 2 3 4. This indicates the count of notes or rests in each measure.

Prestavna znamenja.

Najmanjše razdalje (**interval**) med dvema tonoma glede višočine je pol tona. Tako razdalje se nahaja med *e* in *f*, pa med *h* in *c*. Med trugimi toni šscale: med *c* in *d*, *d* in *e*, *f* in *g*, *g* in *a*, *a* in *h* obsega pa razdalje po dva pol tona ali celi ton, ker se med takima tonoma še eden v sredi nahaja. Postavimo pa pred noto **križec** (#), tedaj se poviša nota za pol tona. Tako povišana nota dobi zdaj drugo ime, pridene se ji namreč zlog *-is*, n. pr. # pred noto *c* pomeni, da je ta nota pol tona višja kot *c*, ter se imenuje *cis*. Od *cis* do *d* je pa zopet pol tona. Narobe zniža *be* (b) noto za pol tona; znižani noti se doda pri imenovanju zlog *-es*, n. pr. z *b* znižani *d* je pol tona nižji, kakor *d* ter se imenuje „*des*“. Izjema je le ta, da se znižani *h* navadno ne imenuje „*hes*“ temuč *b*, znižani *a* se imenuje „*as*“, znižani *e* pa *es*.

The image shows a musical staff with a sequence of notes and accidentals. Below the staff, the notes are labeled: *c, cis, d, dis, e, f, fis, g, gis, a, ais, h, c, c, h, hes, a, as, g, ges, f, e, es, d, des, c.* Above the staff, there are small '1/2' symbols indicating intervals.

Da med tonoma *e-f* in *h-c* ne najdemo niti križca, niti *be-ja*, izvira iz tega, ker je med tema tonoma že naravno razdalje pol tona.

Tone brez prestavnih znamenj imenujemo **glavne**, s prestavnimi znamenji pa **postranske**. Postranski toni, o katerih smo v začetku (str. 3) govorili, nastanejo s povišanjem ali znižanjem tonov.

Prestavna znamenja, ki veljajo samo za iste note v enem taktu, prekličje zopet oddelatelj ali bekvadrat (h); nota, pred kojo stoji, zadobi zopet svoje prvotno ime.

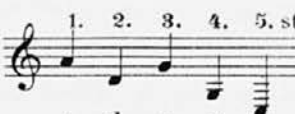
The image shows a musical staff with a sequence of notes and accidentals. Below the staff, the notes are labeled: *c, cis, c, d, dis, d, f, fis, f, g, gis, g, g, ges, g, f, fes, f, e, es, e, d, des, d.* Above the staff, there are small '1/2' symbols indicating intervals.

*) Ker obsega razdalje *e-f*, *h-c* samo pol tona nastane z povišanega *e* (*eis*) ton *f* in z povišanega *h* (*his*) nastane *c*; znižani *c* (*ces*) je isto kakor *h*, in znižani *f* (*fes*) isto kar *e*.

O citrah posebej. Melodijska tablica.

Citre imajo navadno 32 do 36 strun, koje se razdelé v tri vrste: melodijske, spremne in basove strune. Melodijskih strun je pet, razpete so prek melodijske tablice (Griffbrett), katera je s poprečnimi žicami (krsnicami) preprežena.

Prva struna imenuje se *A* in se zaznamuje z noto , druga je *D* , tretja „pomožni“ *G* , četrta zopet *G* , toda za oktavo nižja, kakor prejšnja, kakor se že iz pisave razvidi: . Peta struna je *C* , najnižja nota vijolinskega ključa.*)

Proste melodijske strune pišejo se torej: 1. 2. 3. 4. 5. struna **)

Prostor med dvema krsnicama imenuje se **snopič**. Bele pike na 5, 9, 12. in 15. snopiču olajšajo pregled na melodijski tablici. Sledeči obrazec predočuje nam del melodijske tablice, in sicer prvih sedem snopičev z vsemi toni, ki se na njih nahajajo, — obsega tedaj vse tone od *c* do \bar{e} . Ob enem kaže ta obrazec, na katerih snopičih se nahajajo glavni in postranski toni; cele note pomenjajo namreč glavne, četrtinke pa postranske tone.

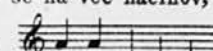
proste strune	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7. snopič
5. struna	<i>c</i>	<i>cis des</i>	<i>d</i>	<i>dis es</i>	<i>e</i>	<i>f</i>	<i>fis ges</i>
4. "	<i>g</i>	<i>gis as</i>	<i>a</i>	<i>ais b</i>	<i>h</i>	<i>e</i>	<i>cis des</i>
3. "	<i>g</i>	<i>gis as</i>	<i>a</i>	<i>ais b</i>	<i>h</i>	<i>c</i>	<i>cis des</i>
2. "	<i>d</i>	<i>dis es</i>	<i>e</i>	<i>f</i>	<i>fis ges</i>	<i>g</i>	<i>gis as</i>
1. "	<i>a</i>	<i>ais b</i>	<i>h</i>	<i>c</i>	<i>cis des</i>	<i>d</i>	<i>dis es</i>

Razvidno je, da ima sedmi snopič strune *C* enako noto, kakor prosta *G*-struna, torej tudi isti glas ali ton; ravno tako ima sedmi snopič strune *G* isto noto s prosto *D*-struno, in sedmi snopič strune *D* s prosto *A*-struno. Pomožna *G*-struna ima pa vse tone četrte *G*-strune za oktavo višje. Da se iste note nahajajo na raznih strunah, to jako vstreza igranju, česa se bomo pozneje prepričali.

Omenjeni obrazec kaže tudi na nekaterih snopičih po dvoje not (četrtink). Na teh snopičih so postranski toni, od glavnih izpeljani. Znano je (str. 5), da poviša križec (#) noto, pred katero stoji, za pol tona, a ravno toliko jo zniža be (b). Med glavnima tonoma *c* in *d* je razdalje celega tona; ako *c* s križcem povišamo, imamo *cis*, če pa *d* z be-jem znižamo, dobimo *des*. *Cis* in *des* imata sicer različno pisavo, glasita se pa enako, in zato vidimo obedve noti na enem snopiču (gl. 1. snopič strune *C*; 6. sn. strune *G*; 4. sn. strune *A* i. t. d.). Take note, katere se igrajo na enem in istem snopiču in imajo isti glas, pa različno pisavo, imenujemo **sozvočne** ali **enharmonične**. Ker med *e* in *f*, kakor tudi med *h* in *c* ni nobenega snopiča, igrati se ima povišani *e* (*eis*) na snopiču *f* in povišani *h* (*his*) na snopiču *c*; znižani *f* (*fes*) se igra na snopiču *e* in znižani *c* (*ces*) na snopiču *h*.

Melodijsko tablico (v začetku le ta odlomek) je treba citrarju tako dobro poznati, da ve za noto vsakega snopiča.

*) Pri tej priliki se naj učenec nauči vseh not vijolinskega ključa (str. 4.)

**) Melodijske strune ubirajo se na več načinov, vendar je ta, tako imenovani „dunajski način“ najpripavnejši. Manj se rabi sledeči „štirski“ ali „bavarski“ način:

Lega citer in poraba prstov.

Citre postavi igralec pred se na mizo malo postransko, tako, da je glava citer (t.j. leva stran z vijaki) od njega nekoliko bolj oddaljena (kakih 5^{cm}), kakor desna stran. Sedi naj primerno visoko, torej bodi igralna miza nekoliko nižja kakor navadne mize, ali pa sedež nekoliko višji, in sicer zato, da mu je mogoče z rokami složno, brez truda igrati. Na visoki mizi igrati veliko bolj utruji.

Za igranje na citrah se rabijo štiri prsti vsake roke. Začetnika učé številke nad notami (prstni red), s katerim prstom ima dotično noto prijeti. Tako pomeni 1 palec, 2 kazalec, 3 sredinec, 4 prstanec; 0 (ničla) pa označi prosto struno. Ta prstni red velja za obedve roki, a piše se navadno le za levo roko, ker desna roka več ali manj enakomerno igra, in tedaj prstni red vedno isti ostane.

Desna roka udarja strune: palec melodijske, 2. in 3. prst spremne, 4. prst basove strune, mezinec pa leži mirno na krajici. Učenec naj torej najprvo položi mezinec na krajico, od katere ga ne sme premakniti, sploh naj se desna roka le z mezincem citer dotika. Za tem položi se 4. prst na 17. struno, 3. prst na 9. in 2. prst na 6. struno. Palec, na katerega se natakne za to pripraven naprstnik (Zitherring), položi se na 1. melodijsko struno. Tako naj leže prsti nekoliko časa na strunah, potem se pa mora polaganje prstov po navedenem načinu večkrat ponoviti.

Leva roka pa tako rekoč pripravlja tone na melodijski tablici, njeni prsti pritiskajo strune navzdol na krsnice. Da se tudi leva roka privadi pravilnemu polaganju prstov na melodijske strune, položi se 4. prst te roke na 2. snopič melodijske tablice (s početka najprimernejše na 2. snopič prve A-strune); dalje 3. prst na 3. snopič, 2. prst na 5. snopič, palec pa nahajaj se nad 7. snopičem. Roka se drži precej visoko, roko povešati napravi vtis lenega igranja. Prsti se ne smejo polagati na sredino snopičev, temuč tikoma h krsnicam na desno. Tudi ta vaja, polaganje prstov na melodijsko tablico, se ima večkrat ponoviti, da vsak prst svoj prostor naglo najde, ne da bi bilo treba dolgo premišljati in iskati.

Udarjanje melodijskih strun.

Po prejšnjem navodu položi se desna roka na citre. Prsti: 2, 3. in 4. leže mirno na strunah, palec pa udari z naprstnikom prvo struno A, se takoj nasloni na drugo struno D, in vzdigne tedaj, kadar mora zopet struno udariti. Isto se stori z 2., 3., 4. in 5. melodijsko struno. Kedar se udari 5. struna, nasloni se palec na prvo spremno struno. Vsak glas naj se sliši čisto in jasno, brez rožljanja ali žvenketanja, torej se struna s palcem ne sme premočno udarjati. Kedar se proste strune že dovolj čisto in pravilno udarjajo, preide naj učenec k daljnim vajam. Melodijska tablica in note morajo biti že znane, torej ne bode težko najti posameznih tonov, poleg tega pa še številke nad notami naznanjajo prstni red leve roke. Opozorimo pa še enkrat, da mora palec desne roke tako dolgo na struni ležati, dokler ne udari prihodnje note. Igra se naj že s početka vtaktu, torej naj se takt med igranjem glasno šteje, kakor naznanjajo številke pod notno vrsto.

Enojni takti.

Za vijolinskim ključem stoji C znamenje čveteročetrinskega takta. Šteje se pri njem: en, dva, tri, štir; na vsak udarec pride ena četrtinka, pri polovni noti se štejeta dva, pri celi pa štiri udarci. Na koncu melodičnih delov se taktne črte podvojijo.

Istotako igrajo se te vaje na 2., 3., 4. in 5. struni na istih snopičih in z istim prstnim redom, kakor na 1. struni.

D-struna. e e e e e e e e

pomožna G-struna. e b e b e b e b

G-struna. b e e b e e b e

C-struna. b e e b e e b e

Prihodnje vaje z raznovrstnimi notami in pavzami igrajo se na raznih strunah. Pomožna G-struna se pa navadno rabi le v dvo-ali trozvokih, učenec nima s prva ž njo nič opraviti.

Razun čvetero-četrtnskega takta, v katerem so sestavljene prejšnje vaje, prištevajo se še k enojnim taktom: tri-četrtnski, dvo-četrtnski in tri-osminski takt.

a.) Pri tri-četrtnskem taktu štejejo se četrtnke: en, dva, tri.

Valček po narodnih motivih.

Strune A D G A D G A D G A D G

3 2 2 3 4 2 3 2 3 2 3 4 2 3 2

Štej: 1 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2 3

Valček.

Strune D A D A

4 2 1 2 3 2 4 3 2 1 2 4 2 3

Štej: 1 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2 3

Solnce že doli gre.

Strune G D G D G

2 0 2 4 1 2 3 2 3 4 1 2 2 0 2 4 1 2 3 2 3 2

Štej: 1 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2 3

Varijacija iste pesmi z osminkami.

Štej: 1 2 3 1 2 3

Zagorska.

Strune. G..... C..... G C..... G..... C G C..... G C..... G.....

Štej: 3 1 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2 3 4 3 2

*) Ta pesem se začneja z nepopolnim taktom (predtakt). Predtakt in zadnji takt se dopolnjujeta v eno celoto.

b) Dvo-četrtnski takt se šteje: en, dva.

Zdravijca.

Štej: 1 2 1 2 4 3 2 3 1 2 4 1 2 3

Narodna.

Štej: 1 2 1 2 4 3 2 3 1 2 4 2 3 1 2 4 2 3 2 4 2 3 1 2 4 2 3 2 4 2 3 1 2

Tudi ta napev se začne s predtaktom.

*) Zvezdica naznanja tu izjemo v prstnem redu. Prime se namreč \bar{f} na D-struni s 4. prstom in ne s 3., kakor je bilo doslej zaznamovano; to pa zategadelj, da ni treba skakati s 3. prstom od \bar{f} (3. sn. D-strune) do h (4. sn. G-strune).

Veselja dom.

Štej: 1 0 2 2 1 1 2 3 1 2 1 4 2 3 4 1 2 4

*) Izjeme v prstnem redu.

**) Znamenje ||:| (repeticija) naznanja, da se napev ponavlja, in sicer toliko taktov, kolikor jih stoji med tema znamenjema. Pri ponavljanju se pa takt zaznamovan s 1° (primo=prvikrat) izpusti in nadomesti s taktom 2° (secundo=drugikrat)

c) Tri - osminski takt se šteje kakor trojno - četrtinski s tem razločkom, da traja osminka en udarec, četrtinka dva udarca i.t.d.

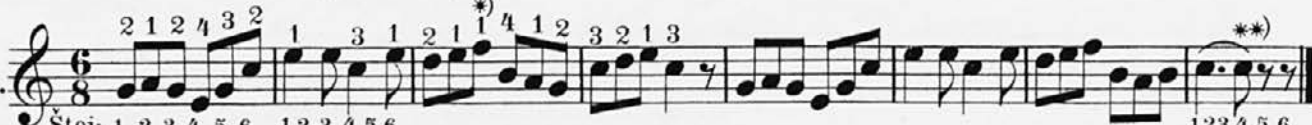
Lavdon.

Napitnica.

Zloženi takti.

a) Šestero-osminski takt je sestavljen z dveh tri - osminskih.

Narodna.

*)Nota \bar{f} ima svoje mesto na 8. snopiču A-strune; prijema se s 1. prstom.

**)Poteza (—) čez dve noti iste stopnje pomeni, da se druga nota kot podaljšanje prve ne sme vnovič udariti; prva nota se torej za toliko dalje vzdrži, kolikor je druga vredna. Isto se naj opazuje pri prihodnji vaji.

Zvonikarjeva.

b) Devetero-osminski takt je sestavljen z treh tri-osminskih.

Narodna.

Vse te vaje se morajo zopet in zopet ponavljati. Sploh ravnaj se učenec po pravilu: ne lotiti se nove vaje, preden se vse prejšnje pravilno, točno in gladko ne igrajo.

Spremljevanje.

Doslej smo se pečali le z melodijsko tablico. Melodija je pa prazna brez spremljevanja, in treba se nam je tudi tega učiti. Skladbe za citre se pišejo na dve glasbeni vrsti. Na zgornjo se piše melodija za melodijske strune (leva roka), na spodnjo vrsto pa spremljevanje, katero izvršujejo 2., 3. in 4. prst desne roke na spremnih, oziroma basovih strunah. Spremljevanje je pisano v basovem ključu, ker bi se pri nizkih tonih v vijolinskem ključu preveč pomožnih črtic potrebovalo. *) Obedve glasbeni vrsti sklenjeni ste s početka z oklepem in med skladbo s taktnicami.

vijolinski ključ (mel. tablica)
leva roka

basov ključ (spremljevanje)
desna roka

Kakor je že znano, razdelé se ostale strune od melodijskih naprej v dve vrsti: spremne in basove. Spremne strune udarjata 2. in 3. prst, basove pa 4. prst. Učenec ima zdaj to nalogo, da se najprvo nauči basove note (str.4), potem pa imena in pisavo spremnih in basovih strun (gl. tudi podobo citer).

as es b f c g d a e h fis cis gis

spremne strune

es b f c g d a e h fis cis gis

basove strune

e h b a

nadštevlni basi

Z zvezdo zaznamovane strune so rdeče, da igralec vse strune laglje pregleda. Zadnje štiri strune niso neobhodno potrebne, ter se ne nahajajo na vseh citrah, zato se imenujejo „nadštevlné“.

Ta pisava strun je navadnejša. Kar je pa bilo rečeno (str. 6) o sozvočnih ali enharmoničnih notah na melodijski tablici, to velja tudi o spremnih strunah. Mnogokrat namreč se morajo te strune drugače pisati, kakor na prej omenjeni način. Zato podamo še enkrat celo vrsto spremnih in basovih strun v navadni pisavi, in enharmonično spremenjene, ter opomnimo, da je to le dvojna pisava za isto struno.

as es b f c g d a e h fis cis gis

es b f c g d a e h fis cis gis

e h b a

gis dis ais eis his g d a fes ces ges des as

dis ais eis his g d a fes ces ges des as

his h ais a

Kar se pa tiče udarjanja spremnih in basovih strun, je treba pomniti: Prsti se polagajo na strune in ne vtikajo med nje. Ko se pa struna udari, položi se dotični prst na sosedno struno, da more udarjena struna prosto doneti, in leži na njej tako dolgo, dokler mu ni treba zopet udarjati. Ravnati se ima tedaj s prsti na spremnih strunah ravno tako, kakor s palcem na melodijskih strunah.

Tudi spremne in basove strune mora začetnik dobro poznati, zato naj igra nastopne vaje.

*) Skladbe stavljené na štirski način imajo spremljevanje tudi v vijolinskem ključu.

Vaje s spremnimi strunami.

Four staves of musical notation for exercises with fretted strings. The first three staves are in 3/4 time, and the fourth is in common time. The exercises consist of various rhythmic patterns of eighth and quarter notes.

Vaje z basovimi strunami.

Five staves of musical notation for exercises with bass strings. All staves are in 3/4 time. The exercises feature patterns of eighth and quarter notes, including some with accidentals.

Vaje s spremnimi in basovimi strunami.

Zagorska.

Narodna.

Spremni akordi.

Akord imenujemo soglasje več tonov. Strune na citrah razvrščene so tako, da sestavljajo 1., 2., 5. in 13. spremna struna eden spremni dur-akord. Z 2., 3. in 6. spremne in 1. basove(14)strune sestane drugi dur-akord. Na ta način, vedno za eno struno dalje sestavljajo se vsi na citrah potrebni dur-akordi.

Začnimo pa s **C-dur**^{*)} akordom! Po danem navodu položi se desna roka na citre in sicer 2. prst na 6. (*G*-), 3. na 9. (*E*-) in 4. na 17. ali 4. basovo (*C*-) struno. Ko roka pravilno leži, udari se s 4. prstom basova (*C*-) struna, in pusti prst na sosedni ležati. Zdaj potegneta 2. in 3. prst enakočasno čez spremne strune, tako da udari 3. prst *E*-struno, 2. prst pa ob enem *G*-in *C*-struno. Ker je treba za celi dur-akord treh spremnih in ene basove strune, mora 2. prst vsikdar dve struni udarjati, dočim ostala prsta le po eno struno udarjata. Paziti se mora, da roka vedno v pravilni legi ostane, prsti udarijo strune lahko in enakomerno, a nikdar jih ne smejo puliti. Seveda s kraja se ne bo vse prav zvršilo, bodisi da se strune ne udarijo enakomerno, ali prsti ne obleže na drugi struni, ali roka zgubi pravilno lego, kar pa učenca ne sme prestrašiti, in prav zato je treba akorde dobro vaditi, da se vse nepravilnosti odstranijo.

Ta akord, ki smo ga ravnokar spoznali, se imenuje **C-dur** akord, ter se piše tako-le:

Ako se glasi več tonov ob enem (n. pr. v akordu), pišejo se note druga pod drugo. Pomožne črte spodnjih not veljajo tudi za zgornjo noto.

Po istem načinu pomaknejo se prsti za eno struno dalje: 4. prst udari 18. (*G*-) struno, 3. prst 10. (*H*), 2. pa 7. in 6. (*D*- in *G*-) spremno struno. Tako nastane drugi akord, ki se imenuje **G-dur** akord in čegar pisava je:

Kdor se je tema akordoma popolnoma privadil, našel bode tudi druge akorde; igrajo se vsi na isti način, pa na različnih strunah. Igra se naj sledeča vaja:

Palec naj pri teh vajah mirno leži na katerikoli izmed melodijskih strun.

Skupno igranje.

Melodija in spremljevanje. Kar smo se učili o melodijski tablici posebej in o akordih posebej, to hočemo zdaj združiti. Melodija prihodnjih vaj je že znana, ker se jo je učenec že posebej na melodijski tablici učil (str. 7); tej melodiji naj doda še spremljevanje (bas ali akord) in posebno pazi, da se melodijska struna z basom ali akordom enakomerno udari. V začetku igra se naj počasi, potlej polagoma hitreje pa kolikor mogoče v taktu, zato se naj takt glasno šteje. Prstni red, ki je pri prvi vaji zaznamovan, ostane tudi pri drugi vajah.

1.

Štej: 1 2 3 4 1 2 3 4

*) Pomen dur-akorda se bo pozneje razjasnil.

2.

Štej: 1 2 3 4 1 2 3 4

3.

Štej: 1 2 3 4

4.

Štej: 1 2 3 1 2 3

5.

Štej: 1 2 3

6.

Štej: 1 2 3

Valček.

(Po narodnih motivih.)

7.

Valček.

J. M.

8.

Musical notation for the first system of 'Valček'. It consists of a treble clef staff with a melody and a bass clef staff with accompaniment. The melody has fingerings 2, 4, 2, 1, 2, 3, 2, 1, 2, 1, 2, 4, 2, 1, 2.

Musical notation for the second system of 'Valček'. It consists of a treble clef staff with a melody and a bass clef staff with accompaniment. The melody has fingerings 3, 2.

Musical notation for the third system of 'Valček'. It consists of a treble clef staff with a melody and a bass clef staff with accompaniment. The melody has fingerings 2, 3, 1, 2, 3, 4, 2, 3, 2, 4, 1, 3, 0, 1, 2, 4, 2.

Musical notation for the fourth system of 'Valček'. It consists of a treble clef staff with a melody and a bass clef staff with accompaniment. The melody has fingerings 3, 1, 2, 3, 4, 2, 3, 2, 4, 1, 2, 3, 4, 1, 2, 4, 2, 3.

Solnce že doli gre.

9.

Musical notation for the first system of 'Solnce že doli gre'. It consists of a treble clef staff with a melody and a bass clef staff with accompaniment. The melody has fingerings 2, 0, 2, 4, 1, 2, 3, 2, 3, 4, 1, 2, 2, 0, 2, 4, 1, 2, 3, 2, 3, 2.

Musical notation for the second system of 'Solnce že doli gre'. It consists of a treble clef staff with a melody and a bass clef staff with accompaniment. The melody has fingerings 1, 2, 3, 4, 1, 2, 1, 2, 3, 4, 1, 2, 2, 0, 2, 1, 4, 1, 2, 3, 1, 2, 3, 2.

*) Tu se naj posebno pazi na osminke, da se pravilno in enakomerno igrajo; dve osminki v melodiji pridete na eno četrtniko v spremljevanju.

Zagorska.

10.

Štej: 1 2 3

Štej: 3

*) V teh taktih je druga četrtinka v melodiji podaljšana s piko; udari se torej spremni akord sam, in še le za njim pride osminka v melodiji. **) F-akord. ***) Izjema v basu: C-akord in G-bas; take izjeme so pogostne.

Vse mine.

Dr G. Ipavic.

11.

Štej: 1 2 3

Štej: 1 2 3

Štej: 1 2 3

*) S piko podaljšane osminke se imajo nekoliko dalje vzdržati in šestnajstinke kratko igrati. **) D-akord.

Odslej naj se tudi gleda na tri glavne znake predavanja: *p* (piano = rahlo) *mf* (mezzo-forte = srednje močno) in *f* (forte = močno, krepko).

Zdravijca.

12.

Štej: 1 2 1 2

Musical score for 'Narodna.' in 2/4 time. The piece is marked *f* (forte). The melody is in the right hand, and the bass line is in the left hand. The score consists of 8 measures.

Narodna.

13.

Musical score for exercise 13 in 2/4 time. The piece is marked *p* (piano). The melody is in the right hand, and the bass line is in the left hand. The score consists of 8 measures. Fingerings are indicated above the notes.

Continuation of exercise 13. The piece is marked *mf* (mezzo-forte), *f* (forte), and *p* (piano). The melody is in the right hand, and the bass line is in the left hand. The score consists of 8 measures. Fingerings and a fermata are indicated.

*) Znamenje \frown (korona) naznanja, da se nota, nad kojoj stoji, vzdrži nekoliko dalje, kakor je prav za prav vredna.

Veselja dom.

(A. M. Slomšek.)

14.

Musical score for exercise 14 in 2/4 time. The piece is marked *p* (piano). The melody is in the right hand, and the bass line is in the left hand. The score consists of 8 measures. Fingerings are indicated above the notes.

Continuation of exercise 14. The piece is marked *mf* (mezzo-forte), *f* (forte), and *rit. **)* (ritardando). The melody is in the right hand, and the bass line is in the left hand. The score consists of 8 measures. Fingerings, first and second endings, and a fermata are indicated.

a tempo

Continuation of exercise 14. The piece is marked *p* (piano), *mf* (mezzo-forte), and *p* (piano). The melody is in the right hand, and the bass line is in the left hand. The score consists of 8 measures. Fingerings are indicated.

*) Bas se udari enakočasno s spremnimi strunami. **) Ritenuto (*riten.* ali *rit.* = zadrževaje) pomeni, da se ima na dotičnem mestu počasneje igrati; *a tempo* (= v časomerju) pa veli, da se odslej zopet igra v prvotni meri.

***) Basi menjajo.

Vojaški boben.

15.

*Da capo al Fine.**)*

*) Križec (#) velja za vse iste note v enem taktu, ako ga ne prekliče oddelatelj. Prva nota v 4. taktu ni več *cis*, temuč *c*; oddelatelj se sicer v tem slučaju včasih piše, pa ni ravno potrebno (gl. 8., 10. in 12. takt).

***) *Da capo al Fine* (okrajšano *D. C. al Fine*) naznanja, de se skladba igra še enkrat od kraja (*da capo*) in konča pri besedi „*Fine*“ (konec).

Zvezda.

(Tam za goro zvezda sveti.)

16.

*) Izjema v basu.

Pod oknom. (Fleišman.)

17.

Lavdon.

18.

*) Note z znamenjem > se naglašajo.

Napitnica.

19.

Narodna.

20.

Štej: 1 2 3 4 5 6

Zvonikarjeva.

21.

Štej: ali 1 2 3 4 5 6 1 2 3 4 5 6

*) Prsti se preminjajo na istem snopiču, da ni treba z 2. prstom skakati od \bar{a} do \bar{g} .

Hrvaška.

22.

Štej: 1

Fine.

D.C. al Fine.

Narodna.

23.

Štej: ali 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Trijola in sekstola.

Omenili smo (str.4), da se vsaka nota po vrednosti deli v dve polovici, n. pr. cela v dve polovni, polovna v dve četrtniki i. t. d. Razdeliti se pa da vsaka nota tudi v tri enake dele, tako da imajo tri note isto veljavo, kakor dve polovici. Takošnje note imenujemo **trijole**; zaznamujejo se s številko 3 nad notami, navadno tudi s potezo čez nje (\overline{x}). Trijole z osminkami, šestnajstinkami vežejo se vkup.

Pregled trijol.

	polovna trijola	četrtnska,	osminska,	šestnajstinska,	dvaintridesetinska
velja za					
ali					
	dve polovni	dve četrtniki	dve osminki	dve šestnajstinki	dve dvaintridesetinki
	eno celo	eno polovno	eno četrtniko	eno osminko	eno šestnajstinko

Vaja v trijolah.

24. *p*

Štej: 1 2 3 1 2 3

Sirota.

(Iz Hajdrihove pesmi.)

25.

Za trijole ni vsikdar treba treh not. Večkrat se prva ali druga podaljša, da velja za dve; nadomestujejo se pa tudi lahko note s pavzami, n. pr.

Ako sledi cela vrsta trijol druga za drugo, ni neobhodno potrebno, vse zaznamovati s številko, temuž zaznamovana je navadno le prva trijola, ali pa trijole prvega takta, n. pr.

Sekstola. Kakor velja trijola za dve noti, tako velja sekstola (šest not) za štiri note enake vrednosti. Prava sekstola je tridelna; dvadelna sekstola se imenuje nepravna sekstola, ali dvojna trijola. Sekstola se zaznamuje z $\overbrace{\quad}^6$

Tu pa tam nahajajo se še druge delitve not, n. pr. kvintole, septole, novemole, decimole, n. pr.

Številka nad skupino naznanja, koliko not se mora igrati v času ene četrтинke. Take gruče se pa pri citrah le zelo redkoma nahajajo.

Pogostnejše so pa skupine, ki se igrajo brez ozira na takt, ter se njih izpeljava prepušča volji igralčevi. Take skupine pišejo se navadno z manjšimi notami v četrтинkah, osminkah ali šestnajstinkah in naznanja ta pisava le to, da se imajo gruče s četrтинkami malo počasneje, z osminkami ali šestnajstinkami pa hitreje igrati, toda ne oziraje se na takt. Navadno stoji pod skupinami opazka „*ad libitum*“ (okrajšano *ad lib.*), t.j. „poljubno.“ Kjer se pričnejo zopet navadne note, zadobi tudi takt zopet svojo veljavo.

Takošnje izvanredne skupine not imenjemo kadence, o katerih se bo pozneje še več govorilo.

Ubiranje citer.

Zelo važna reč pri citrah je ubiranje strun. Ubiranje citer je v prvi vrsti odvisno od posluha. Kdor je obdarjen z dobrim posluhom, mu ne bo težko, strune na citrah dobro ubrati, pa tudi manj obdarjenim je mogoče, da si po večkratnih vajah sčasoma svoj posluh zboljšajo.

Ubiranje **melodijskih strun**. Prva struna *A* ubere se po glasbenih vilicah ali piščalki, po njej pa druga, *D*-struna, in sicer se mora glasiti 7. snopič *D*-strune enako prosto doneči *A*-struni.

Tretja, pomožna *G*-struna, ubere se enako 5. snopiču ubrane druge strune *D*.

Četrta *G*-struna: 7. snopič te strune se mora glasiti enako prosti *D*-struni.

Peta, *C*-struna: njen 7. snopič zopet enako prosto doneči *G*-struni.

Spremnne strune ubirajo se na sledeči način:

1. spremna struna <i>As</i> enako 7. snopiču melodijske <i>D</i> -strune	
2. " " <i>Es</i> " 1. " " <i>D</i> "	
3. " " <i>B</i> " 3. " " <i>G</i> "	
4. " " <i>F</i> " 3. " " <i>D</i> "	
5. " " <i>C</i> " 5. " " <i>G</i> "	
6. " " <i>G</i> " 5. " " <i>D</i> "	
7. " " <i>D</i> " 7. " " <i>G</i> "	
8. " " <i>A</i> " 2. " " <i>G</i> "	
9. " " <i>E</i> " 2. " " <i>D</i> "	
10. " " <i>H</i> " 4. " " <i>G</i> "	
11. " " <i>Fis</i> " 4. " " <i>D</i> "	
12. " " <i>Cis</i> " 6. " " <i>G</i> "	
13. " " <i>Gis</i> " 1. " " <i>G</i> "	

Basove strune ubirajo se po enako imenovanih spremnih strunah, eno ali dve oktavi nižje:

1. basova struna <i>Es</i> dve oktavi nižje, kakor spremna <i>Es</i> struna.	
2. " " <i>B</i> eno oktavo " " " <i>B</i> "	
3. " " <i>F</i> dve oktavi " " " <i>F</i> "	
4. " " <i>C</i> eno oktavo " " " <i>C</i> "	
5. " " <i>G</i> dve oktavi " " " <i>G</i> "	
6. " " <i>D</i> dve oktavi " " " <i>D</i> "	
7. " " <i>A</i> eno oktavo " " " <i>A</i> "	
8. " " <i>E</i> dve oktavi " " " <i>E</i> "	
9. " " <i>H</i> eno oktavo " " " <i>H</i> "	
10. " " <i>Fis</i> dve oktavi " " " <i>Fis</i> "	
11. " " <i>Cis</i> dve oktavi " " " <i>Cis</i> "	
12. " " <i>Gis</i> eno oktavo " " " <i>Gis</i> "	

Nadštevilni basi ubirajo se eno oktavo nižje od enako imenovanih basovih strun.

1. Nadštevilni bas <i>C</i> eno oktavo nižje kakor basova <i>C</i> -struna.	
2. " " <i>H</i> " " " " <i>H</i> "	
3. " " <i>B</i> " " " " <i>B</i> "	
4. " " <i>A</i> " " " " <i>A</i> "	

Dobro je strune večkrat premeniti, posebno melodijske vsak mesec enkrat, ker rade zarjavé in vsled tega čisto ne doné.

Založba knjigarne L. Schwentner v Brežicah.

Slovenski citrar.

Zbirka kompozicij in prevodov za citre.

- Štev. 1. Mešiček, Jos. Pozdrav slovenskim citrarjem. (Narodna koračnica) Gld. ... 40 kr.
„ 2. Koželjski, Fr. S. Na vasi, fantazija. „ — 45 „

Mešiček, Jos. Venec slovenskih pesnij za citre (drugi natis) Gld. — 70 kr.

